

مسكوك نقره ئى تر ايانوس ديسيوس

مكشوفه از افغانستان

بازار كابل على الر غم آنكه حالا شكل تازه ومد رنى بخود گر فته وديگر آن جدا بيت ور ننگ آميزى هاى پارينه خود را از دست داد . است معداك گاه گاهى يگان چيز شگفت و دلچسپى عرضه ميدارد . از انجمله ضمن گردشى در اوا خرماه نومبر ۱۹۵۸ مسكو كى درين بازار از نظر گذشت كه فى الواقع قابل ملاحظه بوده و از آن دسته مسكوكات عا دى كدهمه روز در كنار لب دريائى كابل دست بدست صدها نقره پيشه ور ميگر در ديگر بكلى مغاير و متفاوت بود . اين مسكوك عبارت از يك *antoninianus* يا *double denarius* از *Traianus Decius* است كه نام برده در پراضطراب ترين دوره امپراطورى رومن يعنى ۲۴۹ تا ۲۵۱ حكمر وائى ميكرد . بطرف راست اين سكه سري با تاج شمشع وزره پوشى بضرپ رسيده كه بدور دور آن اين مضمون بنظر ميرسد :

IMPCMQ TRAIANUS DECIUS AUG

و در حاشيه آن يك تعداد نقطه ها بعلامه ملاحظه ميرسد . بطرف چپ سكه رب النوع حاصل خيزى در ملا فه ببچيده ديده ميشود كه سر خود را بطرف راست بر گرداننده و كيسه در دست راست خود دارد و در دست چپ شاخ حاصل خيزى را گرفته . نوشته روى چپه اين سكه كه خوانده ميشود از بن قرار است : *VDERITAS AUG*

در حاشيه چپ سكه نيز يقطار نقطه ها جا داده شده . وزن اين سكه ۴،۴۵ گرام بوده و به بهترين وجه محافظه شده . نوشته هاى اين مسكوك كه اصول تقرر بيا منتخبه ثابت و قطعى معمول اين دوره را تعقيب نموده است روش بسيار غير محقق و مبهمى دارد كه در مورد خاص

مسکوکات ناشی از استعمال سنگین سنبه ضرب است. روی راست این سکه حرف R (TRAIANUS) باند ازه تغییر شکل نموده است که شکل D را بخود گرفته همچنان بنا بر عمل ضرب سکه است که نوشته VBERITAS سکه VDERITAS خوانده میشود هر چند به رسته نسخه های متفاوت به اصل تعلق میگیرد باز هم بعضی آن اشتباه محض است. درین شکی نیست که ظهور مسکوکات رومن در بازار کابل امر عادی نیست و فی الواقع اقلاً درین تازگی ها کسی بدریافت آن موفق نشده است و شاید این اولین antoninianus باشد که از افغانستان بدست آمده و ما خبر کشف آنرا داده میتوانیم.

طبق گفتار دکانداری که این سکه را بمن عرضه کرد سکه مذکور را دهقانی از اطراف چهاربیکار یعنی از منطقه معروف بگرام کاپیسی و با نقطه که روی شاخه مهم راه ابریشم قرار داشته و از باختر به تکسیلا در هند منتهی میشود یافته و آورده است. طبیعی است که در قبول این گفتار می باید از حزم و احتیاط کار گرفت.

متأسفانه حالا دیگر افغانستان آن مورقیعنی را که تا سال ۱۹۲۰ از رهگذر کشف مسکوکات قدیم حایز بود و مسکوکات مکشوفه بنزد یکترین بازارهای خود میرسید از دست داده است. چنانچه درین مورد پروفسورها کن مینویسد که بعلمت بهبود و اصلاح راهها و وسرکها و افزایش تعداد خارجیها در کابل از سال ۱۹۳۰ به بعد هر نوع مسکوکات مکشوفه از هر نقطه مملکت بیزارهای کابل سرا زیر گردیده و هم از جانب دیگر مسکوکات قلب و ساختگی را ولپندی برای اولین بار از طریق پشاور بکابل بملاحظه رسید.

از هدهه قریب جلال آباد چارلس مسن ده سکه پنچ Solidi از Theodosius II (۴۰۸ - ۴۵۰) Marcianus (۴۵۷ - ۴۵۰) و Leo (۴۷۴ - ۴۵۷) را توأم با ۲۰۴ سکه نقره ئی ساسانی از یک استوپه بدست آورد، در سال ۱۸۳۵ بکنن از مز دور کارها یک سکه طلائی Trajan را به مسن عرضه نمود.

این هزدور کار که در سال ۱۸۳۳ با Honigberger در خورد کابل کار میکرد احتمال می‌رود سکه مذکور را از آنجا بنست آورده و محفوظ داشته بوده باشد.

در سال ۱۸۷۹ مسكوك طلائی از Domitian و Trajan و Sabina از استوپه آهن پوش قریب جلال آباد توأم با سه سکه طلائی کوشانی بدست آمد.

پروفسور هاکن از کشف یک دسته مسکوکات زیاد رومن از سرپل واقع شمال افغانستان در سال ۱۹۳۵ صحبت میدارد که در بین آنها مسکوکاتی از Hadrian و Gordians و مخصوصاً یک تعداد زیاد بنام Gordian III و Constantine شامل بوده است و اما راجع به اینکه این همه مسکوکات از يك نقطه و یا نقاط مختلف بدست آمده چیزی اظهار نمیدارد.

طی حفاریات و کاوش‌های Bartoux در دهه‌هیچ مسكوك رومن بظهور نپیوسته. کشفیات از مسکوکات رومن که در شمال غرب ایالت سرحدی و پنجاب صورت گرفته است نیز آنقدر متعدد نیست.

از Pakli واقع در قلمرو هزاره (شمال غرب ایالت سرحدی) تعداد مختصری مسكوك حاوی چند سکه Republican denarii که قدیمترین آن متعلق به Lucius cassius Longinus است و به ۵۲ قبل از میلاد میرسد و چند امپریال دینار Imperial denarii که قدیمترین آن از Hadrian (۱۳۸-۱۱۷) بعد از میلاد است بدست آمده.

در سال ۱۸۳۳ از استوپه (Manikyala) مانیکیالا قریب راولپندی (پنجاب) برای بار اول هفت Republican dinarii کشف گردیده که قدیمترین آن از Marcus Antonius است که در حوالی ۴۸ قبل از میلاد می‌زیست.

همچنان از مانیکیالا پنج سکه طلائی نیز بدست آمده که قدیمترین آن سکه ایست از انتینیوس پیوس Antonius Pius از نکسیلا (پنجاب) تنها یک مسكوك یعنی Denarius متعلق به Augustus از Mint of Lugdunum (Lyon) که سنه آن بین ۱۱ و ۱۳ بعد از میلاد قرار می‌گیرد از استوپه چهارم دسته استوپه‌های

Dharmarajihā در سال ۱۹۳۴ بدست آمده .

از روی فهرست مختصری که در اینجا عرضه نمودیم بوضاحت معلوم میگردد که اکتشاف مسکوکات روم در افغانستان و قلمرو های قدیم امپراطوری کوشانی بطور عموم شکل بسیار مغایر و متفاوتی با جنوب هند دارد چه در آنجا ظهور این مسکوکات بسیار ثابت و پایدار است. قابل تعجب است زیرا خوب معلوم است که مسکوکات طلائی کوشانی از روی مسکوکات رومن تقلید شده است و بعضی انواع مسکوکات مسی طبق مدل سکه های Augustus و Tiberius بضرط رسیده و هم برخی از سکه های دیگر کوشانی که نسبتاً نادر است در چپه آن اربابانواع مدیترانه مانند هر کیولس - سیراپیس ، هیفا هستس ، سیان ، هیلوس و در یک مسکوک طلائی دیگر که بسیار نادر است يك تمثال به نپ Pallas Athena با مضمونی که Rim یا Rom خوانده میشود و مطلب از Roma است بملاحظه میرسد .

درین مورد تو ضیحات متنوعی داده شده که هیچکدام از آن قناعت بخش نیست و هم موضوع مقاله شرح و بسط را در آن مورد ایجاد نمیکند. صورت مقایسه کشف مسکوکات رومن در افغانستان و نقاط شمال غرب ایالت سرحدی و پنجاب قابل دلچسپی است زیرا نشان میدهد که تعداد زیادی از جمله مسکوکات محدود رومن که از افغانستان بدست آمده از رهگذر تاریخ به قرن دوم و سوم بعد از میلاد تعلق میگیرد . به استثنای یک سکه طلائی Domitian که از استوپه آهن پوش بدست آمده . در حالیکه در قلمرو های فوق الذکر که بلا فاصله جانب شرق قرار دارند مسکوکات مکشوفه آن بقرن اول قبل از میلاد میرسد و به اکتشافات مسکوکات در جنوب هند ارتباط و پیوستگی مییابند .

در آسیای مرکزی نیز عیناً مانند افغانستان ظهور مسکوکات رومن قلیل و نادر بوده و در اطراف و چگونگی یگانه مسکوک رومن که از آنجا بدست آمده Chukov در آخرین شماره Epigraphica Vostoka تو ضیحاتی نوشته است .

اين مسكوك عبارت از يك دينار Nero است كه از طبقات كو شانى خير آباد تپه تقريباً واقع در ۱۳ كيلو مترى شمال تر مذ از قلمرو قديم باختر پيدا شده .
Pugachenkova از يك سكه مفرغى ديگر Nero كه متاسفانه منشأ آن مجهول است و در موزه تاريخ و تاريخ انقلاب روس در ازبكيستان محفوظ است صحبت ميدارد .

اين سكه جزء كلكسيونى است مر كب از (۱۶۴) سكه مفرغى و نقره يى كه تقريباً نصف تعداد آن بدو قرن اول و دوم عهد مسيح تعلق ميگيرد .

علاوه برين Chukov خاطر نشان مينمايد كه تنها دريكي از چهار راپورى كه Russian masson راجع بمسكوكات مكشوفه در آسيائى مر كزى نوشته است از مسكوكات رومن تذكري داده شده كه قسمت اعظم اين مسكوكات بقرن اول و دوم بعد از مسيح تعلق ميگردد .

تحقيقاً تيگه در آسيائى مر كزى در امتداد راه ابريشم تحت شرايط مخصوص صورت گرفت به دانشمندان و محققين معروف از قبيل Sven Hedin, Von-lo-Coq, Grunwedel, Stein اجازه نداد بجز چند مسكوك مختصرى بدست آرند . با اين هم ميتوان تذكره داد كه در امتداد شاخه جنوبى دره

تارم مسكوكات بيزانتيين چندين مرتبه بدست آمده . علاوه بايد نمود كه Stein از ختن مسكوكات Constantine II (۳۴۵-۳۳۷) و Constan (۳۵۰-۳۳۷) و

Valens (۳۶۴-۳۷۸) را خريدارى نموده و هم بازرگان Sven Hedin يك مسكوك محلى را بدست آورده است كه از روى يك Solidus Justinian تقليد شده (بعد از ۵۳۸) . چند سال قبل يك Solidus از Justinian II (۵۷۸-۳۶۵) از يك قبره

سلسله Sui (۵۸۱-۶۱۷) واقع در Shen-si دستياب گرديد . در كتب تواريخ سلسله Sui در جائي چنين ذكر است كه مسكوكات طلائي و نقره ئى

كه از غرب ميرسيد آزادانه در جريان و چلند بوده و اولياي چيني مسكوكات مذكور را در Kansu مجاز ميدانستند و اين مسكوكات عبارت از سكه هاى طلائي

بيزانتيين و مسكوكات نقره ئى ساساني است . نمونه هاى متعددى از مسكوكات اخير الذكر درين نواحي مختلف شمال چين بدست آمده . برخلاف

مسکوکات Ling-Shih در Shen-si بعات مقتضیات کشف و ترکیب آن به هیچ وجه شاهد روابط بین چین و غرب در دوره اخیر رومن خوانده نتوانستیم ۱۰ این دسته مسکوکات که در سال ۱۸۸۶ از طرف Bushell بچاپ رسیده شامل شانزده مسکوک مفرغی مشتمل بر دو ازرده امپراطور از Tiberius (۳۷-۱۴) بعد از میلاد تا Aurelian (۲۷۰-۲۷۵) است که یک سکه مسی پادشاه فرانسه هانری سوم در آن شامل می باشد. ظهور یک سکه طلائی Antoninus حوالی ۱۵۲ بعد از میلاد و یک سکه Marcus Aurelius (۱۸۰-۱۶۱ بعد از میلاد) را که از کاوش های Oe-Eo از خلیج سیام بدست آمده و یک مسکوک Maximinus Trajan (۲۳۸-۲۳۵) بعد از میلاد را که این هم از هندو چین پیدا شده این هم را میتوانیم بسفرهای بحری نسبت دهیم که در نتیجه از یک دست بدیگر دست باینجا رسیده نه اینکه بصورت مستقیم .

راجع باینکه مسکوک Traianus Decius چطور به بگرام - کاپیسی رسیده است راه های مختلفی چه مستقیم و چه غیر مستقیم موجود است . اول از طریق خشکه با تعقیب راه ابریشم یا با تجارت با شهر Palmyra از راه خلیج فارس و یا بالاخره بوسیله مصری ها از راه بحیره و احمر در سال های وسط قرن سوم بعد از میلاد بعلت کشمکش ها و جنگ های دامنه دار بین روم و ایران . یقیناً قسمت اول این راه مساعد نبوده و حتی قسمت دوم آن هم می بایست بنا بر جنگ های ساسانی ها و باشندگان پالمیرا سخت دشوار و پر از مخاطره بوده باشد . ولی بهر حال راه بحیره و احمر باز بوده است . این هم بعید نیست که این مسکوک در جیب کدام یکتفرسویان ایرانی که از جبهات غرب باقشون شاه پور اول که نامبرده با حرکت قشونش جانب سواحل اندوس می خواست به خوابهای هخامنشی جامه عمل بپوشاند به افغانستان رسیده باشد . خلاصه این که حال دیگر درین مورد هر نوع احتمال ممکن است و چون راه دیگری باقی نمی ماند ناگزیریم به همین اکتفا نماییم .

خالی از دلچسپی نخواهد بود اگر تذکر دهیم که سکه مسکوک Decius تقریباً مصادف با زمانی است که در آن وقت شاه پور اول مرحله دوم (شهرشاهی) بگرام کاپیسی را ویران ساخت که متعاقباً پس از دوره کوتاهی مجدداً به آبادی آن پرداخته شد تا اینکه در نیمه دوم قرن ۵ بعد از میلاد هون های سفید آنرا بکلی با خاک یکسان نمودند .